Komentar in karta: 2/2

SLA V129A.01 ‘hiša’

Tjaša Jakop

1. Gradivo

Za pomen ‘stavba, namenjena zlasti za bivanje ljudi’, knj. *híša* (*í*), je najpogostejši in v vseh narečjih razširjen leksem *hiša* (v T378 s pojasnilom, da gre za zidano stavbo). V T083, T290, T293 in T302 je zapisana tudi manjšalnica *hišica* (vedno kot drugi odgovor). Leksem je zapisan v več fonetičnih različicah, npr. s preglasom *-a* > *-e* (*hiše*), v T244 poleg oblike s preglasom še *hiša* s pripisom »mlajša; tudi dnevna soba«, v T265 s pripisom »običajno«; s prehodom *x-* ≥ *k-* (*kiša* v T060–T062 in T177); z narečno palatalizacijo *x-* > *š-* (*šiša*), npr. v T005 s pripisom, da je to »dobra in slaba hiša«, v T137 poleg *šiša* še *hiša* s pripisom »mlajši«, v T152 in T154 poleg leksema *hiša* tudi *šiša* s pripisom »arhaično«, v T223 s pripisom »starejše«, *šiše* v T231 s pripisom »arhaično«, v T229 s pripisom »staro«. Predvsem na vzhodu (v panonskih narečjih), kjer je vzglasni *x-* onemel, so zapisane različice tipa *iža* ali *ramba* (v T388–T394 in T398–T405); leksem *hiža* ima v T377 pripis »mala hiša« poleg nevtralne *hram*, za T407 pa je ob leksemu *hižička* zapisano, da je to »manjša hiša«.

Drugi najpogostejši leksem za hišo je *hram* (v SSKJ z oznako nar. in pomenom ‘manjša stavba v vinogradu za hranjenje vina; zidanica’). V T052 je ob leksemu *hram* za pomen ‘hiša’ opomba, da izraz *hiša* tu pomeni ‘sobo’, v T377 pa je ob leksemu *hram* pripis, da je to »velika hiša«.

Leksem *bajta* (v SSKJ s 1. pomenom ‘majhna, preprosta hiša’) se pojavlja tudi za hišo v nevtralnem pomenu, in sicer v T053 in v T174 kot edini leksem, drugod pa kot drugi odgovor, npr. v T275 s pripisom »star.«. V T180 posebej piše, da se *bajta* uporablja »tudi za dobro hišo«, v T307 »tudi nova hiša« in v T309 »tudi za dobro hišo«. Sicer se ta leksem uporablja v pomenu ‘slaba hiša’.

Na vzhodu je zapisan tudi leksem *kuča*, v T372 s pripisom »bolj šaljivo«, v T405 pa s pripisom »redko«. Kot drugi leksem je nekajkrat (v T300, T363, T365 in T367) zapisan še leksem *koča*, ki se lahko kot stilno nezaznamovan uporablja tudi za pomen ‘dobra hiša’. Drugi leksemi so redkejši in zemljepisno bolj omejeni, npr. manjšalnice (*hišica*, *hižička*) ali besedne zveze (*zidana hiša*, *zidana hiža*, *zidana hramba*), ki poimenujejo hišo iz kamna oz. opeke.

2. Morfološka analiza

Hiša < **(xyš)-a* ← stvnem. *hūs* *[hūš] ‘hiša’ (> nem. *Haus* ‘hiša’) (H ≥ *k* v T060–T062)

hišica < **(xyš)-ic-a*